

УДК 821.166.2

Віват Г.І.

доктор філологічних наук, професор,
кафедра українознавства та лінгводидактики
Одеська національна академія харчових технологій,
вул. Канатна, 112, м. Одеса, Україна
gvivat@ukr.net

ГАСТРОНОМІЧНІ МЕТАФОРИ ТА МЕТОНІМІЇ В ПАРЕМІЯХ

Стаття присвячена студіюванню історії виникнення, розвитку та значення українських паремій, що мають стосунок до української кухні, образно-семантичними чинниками яких є метафори й метонімії, та їхньому втіленню в художніх творах. Актуальність дослідження викликана потребою осмислення паремій, що стосуються харчової системи українців як важливого сегменту побутової культури, а також їхньому використанню в художніх, зокрема поетичних, творах.

Ключові слова: фольклор, паремія, харчова культура, метафора, метонімія, синекдоха.

Усна народна творчість містить в собі інформацію, яка включає різні соціальні, етнографічні, історичні, культурологічні, філософські відомості й передає її в асоціативно-образному вияві. Тобто «ще задовго до виникнення писемності виник фольклор, який був одним із найважливіших джерел нагромадження та передавання інформації про розвиток суспільства, його історію, культуру тощо» [16, 100].

Щоб зрозуміти народ, його радощі й болі, правічні бажання й поривання, його (народ) треба «бачити всюди: серед села, серед поля, у його праці тяжкій, забавах веселих, у його стосунках між собою, в його сім'ї, у його radoшах-горі... Пісня, казка, приказка, мов ті муровані склепи-схованки, багато ховали в собі його сліз, його таємних надій, думок. Добре було б ті пісні, казки, приказки позбирати, позаписувати – то була б книжка великого життя, великого горя...» [18]. Таким неоціненним багатством, здобутим із глибинного джерела великого духу народного, бачив фольклор Панас Мирний. Письменник-мислитель мав рацію, адже в народній мудрості спроектовано концептуальну картину світу в її національній своєрідності.

Як відомо, фольклор поділяється на різноманітні жанри: анекдоти, байки, гуморески, думи, казки, легенди, міфи, оповідки, перекази, пісні, приказки, прислів'я, примовки (примовлянки), лічилки тощо. Багато таких фольклорних та й авторських творів присвячено їжі як невід'ємному джерелові людського буття та культурному його сегментові [7, 223]. У цій праці увазі читачів пропонуються зразки народної творчості, що об'єднані терміном «паремії».

Паремія – (з грецької мови притча, іносказання) вибраний фрагмент зі Святого Писання, який містить у собі пророцтво про якогось святого чи подію, котра вшановується з того дня в церкві. Паремії читаються під час богослужінь добового кола: на Вечірні, Всенічному бдінні та особливих молебнях [11].

Пареміями (з латини приказки, прислів'я) також називають влучні лаконічні висловлювання фольклорного походження. Від слова «паремія» утворилися назви «пареміографія» (збирання та записування прислів'їв, приказок, влучних висловлювань) та «пареміологія» – наука про прислів'я, приказки, влучні вислови (дослідження та пояснення).

Стійкість, відтворюваність, цілісність значення зближують паремії з фразеологічними одиницями, тому ряд мовознавців (В. Архангельський, С. Булаховський, О. Кунін, Ф. Медведєв, Л. Скрипник, М. Шанський) відносять їх до фразеології. Однак деякі дослідники (Н. Амосова, В. Телія, С. Ожегов, В. Феліцина) вилучають їх зі складу фразеологічних одиниць через наявність у них судження, комунікативну функцію [17].

У вітчизняному мовознавстві паремію в психокогнітивному аспекті розглядала О. Селіванова. Вона зазначила, що поняття «паремія» вживається «на позначення стійких відтворюваних одиниць реченнєвої структури, зокрема прислів'їв» [21, 279]. Саме такого витлумачення терміну «паремія» ми будемо дотримуватися в цій праці, розглядаючи різні види малих жанрів українського фольклору: прислів'я, приказки, крилаті вислови, ідіоми та інші види фразеологічних одиниць, що виникли на ґрунті харчових образів, образно-семантичними чинниками яких є метафори й метонімії, та їхнє втілення в художніх творах. Тобто мета цієї роботи полягає в студіюванні паремій, які є виразниками життєвих ситуацій, заснованих на використанні гастрономічних метафор. Зазначена мета передбачає вирішення таких завдань: а) проаналізувати паремії, репрезентовані метафорами та метоніміями, що вказують на роль і значення їжі для будь-якого живого організму; б) розглянути способи втілення паремій у художніх, зокрема поетичних, творах; в) визначити харчові пріоритети українців, висловлені через паремії.

Основними образно-семантичними чинниками фразеологізації є метафора та метонімія (іноді її різновид, синекдоха), а процесами – метафоризація та метонімізація [22, 163]. Не обминув цей процес і так звані «харчові» фразеологізми, що яскраво демонструють деякі фразеологічні метафори, метонімії та синекдохи, які мають гастрономічну образність. Наприклад: «відвідати хліба-солі» або «запросити на хліб та сіль»; «посадити (сісти) на хліб та воду»; «скуштувати березової каші»; «легкого хліба захотіти»; «манна небесна»; «з'їсти собаку (на чомусь)»; «заварити кашу»; «зуби з'їсти» «їсти облизні» тощо.

Як відомо, хліб в Україні існує не лише як харчовий продукт, але й як духовна складова, зреалізована у багатьох традиціях, ритуалах та обрядах. Хлібова обрядовість в Україні ведеться ще з язичництва. У народних повір'ях хліб про-

тиставлявся всьому нечистому. Так, ідучи до лісу, завжди брали з собою шматок хліба, бо його нібито бояться гадюки. Звичай благословляти хлібом також пояснює уявлення про хліб як оберіг [7, 200].

Сіль як приправа до різноманітних страв міцно ввійшла у в життя людини, зокрема в харчовий сегмент української культури. Оскільки сіль видобували лише в окремих місцевостях і за нею чумаки ходили в далеку дорогу, зокрема в Крим, то й коштувала ця приправа дорого. Цим і пояснюється прикмета: якщо розсипати сіль, то в хаті сварка буде. Із сіллю також пов'язано багато народних обрядів, звичаїв, ритуалів. Наприклад, заговорена сіль слугувала оберегом від нечистих намірів. Усталений вислів «*сіль тобі в оці (в очі)*» вважається застереженням від зурочення.

У творі Михайла Коцюбинського прочитуємо саме таке використання цього вислову: «Траплялось, що і Іван звертався до нього, але за кожним разом, стрічаючи погляд чорних пекучих очей мольфара, спльовував непомітно: «*Сіль тобі в оці!..*» [15, 229].

Створивши стійку фразеологічну одиницю, хліб і сіль поширилися в живій народній мові як своєрідна гастрономічна пара (хліб-сіль), що існує і як ознака великої поваги до гостя та щедрості господарів, і як оберіг, адже зустрічати хлібом-сіллю є теж не що інше, як своєрідний очисний обряд, оскільки той, хто до вас завітав, не завжди має чисті наміри, а хліб у парі з сіллю вибудовують подвійний захист від злого ока чи недобрих побажань.

У творі Михайла Стельмаха:

Спалахнуло сонце чисто у привіллі,
Як добігла яром до села...
Народ іде, *стоїть із хлібом-сіллю*.
А в мене в саду вишня зацвіла [2]

Запрошення скуштувати хліба-солі є не чим іншим, як гастрономічною метонімією, а точніше – її різновидом, синекдохою, оскільки тут наявна кількісна заміна понять, тобто заміна одним-двома предметами їхньої сукупності. У даному випадку за окремою частиною (хлібом-сіллю) вказано на ціле, тобто на більш загальне поняття – їжу. Яскраві приклади вживання таких паремій продемонстровано в художніх творах класиків української літератури різних періодів.

У творі Івана Котляревського:

Не поцурайтеся *хліба-солі*,
Борцу скуштуйте, *галушок*...
(«Енеїда») [14, 138].

У творі Лесі Українки:

Боярине, прошу
Зажити з нами хліба-солі.
(«Бояриня») [23, 106].

У творі Миколи Руденка:

Є в нас воля не своє орать,
Та в багні за дротом помирать,
Та за власний хліб, за власну сіль
Чорну лайку чути звідусіль.

(«Заграва над серцем») [20, 332].

Такого ж значення набувають вислови-подяки за хліб-сіль, тобто за гостину, за щедрість господарів, щотакож підтверджено художніми творами.

У творі Тараса Шевченка:

Подякував за хліб, за сіль
І за науку добрим людям,
Та до вдовівни навпростець
Шелесть за рушниками!

(«Москалева криниця») [24, 285].

У творі Миколи Руденка:

Кращий тон – образ не помічати,
Доки вийде із людини хміль...
Гості дякують за хліб і сіль.
Лячно поглядають батько й мати,
Страх у серці приховавши й біль.

(«Сльоза Хіросіми») [20, 667].

У творі Лесі Українки:

Спасибі, паніматко,
за хліб, за сіль!

(«Бояриня») [23, 111].

Подібне смислове навантаження несе в собі й вислів «розділити хліб-сіль», що означає жити з кимось спільними інтересами, жити в дружбі та злагоді, харчуватися спільно з ким-небудь [2].

У творі Петра Дорошка:

За побратимство ми із світом цілим
Хліб-сіль, ковток води в путі розділим.

(«Тобі, народе...») [10].

У творі Лесі Українки:

Ти, синашу, в мене
забудь всі церегелі. Таж зо мною
небіжчик батько твій хліб-сіль водив,
укупі ми й козакували.

(«Бояриня») [23, 107].

У творі Ліни Костенко:

І каже дяк: – Де будем ночувати?
Про хліб і сіль давно щось не чувати.

(«Маруся Чурай») [13, 103].

Широковідома гастрономічна пара «хліб-сіль» знайшла своє втілення і в пареміях, як в українських: «*як хліба і солі доволі, то й тихо в хаті*»; «*їж хліб з сіллю, з водою, живи правдою святою*»; «*спасибі за розсіл, а хліб свій та й сіль*»; «*без солі та хліба немає обіда*»; «*ласа вівця до солі, коза до волі, а дівчина до кохання*»; «*сіль – омаста, масло – окраса*», «*без солі не смачно – без хліба не ситно*»; «*без солі, без хліба погана бесіда*», так і в польських: «*niech sobie będzie chleb z solą byleby nie z biedą*» (нехай собі буде хліб із сіллю аби не з біддою), «*od hleba i soli, głowa nie boli*» (від хліба й солі голова не болить); «*nie ma chleba, nie ma soli – gospodynię głowa boli*» (нема хліба, нема солі – господиню голова болить); «*chlebem i solą ludzie ludzi niewolą*» (хлібом і сіллю люди людей неволять); «*wez chleba i bez soli zła miłość*» (без хліба і без солі (не мило) зла милість); «*chleb z solą – znak i hasło zgody*» (хліб із сіллю – знак і гасло згоди).

Подібної метафоризації набула гастрономічна пара «хліб і вино» Вислів «*розділити хліб і вино*» також означає гостинність, оскільки вино в деяких культурах здавна символізувало добробут, а розділити хліб і вино з гостем означало виявити повагу до нього.

Хліб і вино утворили стійку гастрономічну пару, що вживалася в багатьох східних культурах. Зокрема, у біблійних текстах часто згадується вино як напій, що споживали не лише у свята, але й у будні, тому воно часто зустрічається у парі з хлібом. Наприклад: «І взяв Єссеї осла, *наладованого хлібом, та бурдюка вина, та одне козля*, і послав через сина свого Давида до Саула (Перша Книга Самуїлова) [16: 20].

Або: «А намісники попередні, що були передо мною, чинили тяжке над народом, і брали від них хлібом та вином одного дня сорок шеклів срібла; також їхні слуги панували над народом. А я не робив так через страх Божий» (Книга Неемії) [5: 15].

Або: «А Ісак відповів і промовив до Ісава: «Тож я вчинив його паном для тебе, та дав йому всіх братів його за рабів. І я забезпечив його хлібом і молодим вином» (Книга Буття) [27, 37].

В античній культурі виноробство також широко популяризувалося. Так, у Стародавній Греції вирощували близько 150 сортів винограду. Всі етапи виноградарства були пов'язані з певними обрядами і ритуалами, а також веселощами. Всі свята, що були пов'язані з виноробством та споживанням вина називалися Святами Діоніса, зокрема, Анфестерії (свято відкриття першої бочки й першого вина), які відзначали в лютому, та Великі Діонісії (відзначали в березні), що були пов'язані з театром.

Відомими також є в античній культурі так звані «застільні бесіди» й залучення все нових і нових друзів до дружніх дебатів, які відбувалися під час розпивання вина.

У творі Ганни Віват:

У добрі проживав я, було друзів багато,
Кожного нового друга зустрічав я, як брата.
Я ділив з кожним другом хліб і сіль, і вино,
І лилося рікою з пляшки в келих воно.
(«Пісня про друга») [6, 51].

У Стародавньому Римі вино також було продуктом масового споживання, тобто найпопулярнішим напоєм під час трапези були вино й вода. Технології вирощування вина римляни в основному перейняли з грецького досвіду.

Висловлювання стародавніх римлян, які стали загальновідомими, «крилатими», використовуються в багатьох мовах сучасного світу, в тому числі й в українській. Згадано там і зазначену гастрономічну пару: «*Sine Cerere et Libero friget Venus*» (без хліба і вина любов замерзає). А широковідомий вислів, автором котрого є Пліній Старший, «*in vino veritas*» (істина в вині), трактується по-різному і навіть має відповідники в українському фольклорі («вино розв'язує язика» або «що у тверезого в голові (на умі), то в п'яного на язичі»). Саме так в основному трактують цей вислів Плінія Старшого, оскільки вважається, що, випивши вина, людина втрачає пильність і розказує свої потаємні думки, тобто говорить те, що думає (правду, істину) або робить такі речі, які б не дозволила собі у тверезому стані, тобто втрачає контроль над поведінкою, нехтуючи правилами етикету, набуває відповідної свободи, тобто природності в учинках, що сприймається як розкутість, тобто істинність. Подібне трактування цього вислову відтворено у творі Олександра Блока:

А рядом у соседних столиков
Лакеи сонные торчат,
И пьяницы с глазами кроликов
«*in vino veritas!*» кричат.
.....
В моей душе лежит сокровище,
И ключ поручен только мне!
Ты право, пьяное чудовище!
Я знаю: истина в вине.
(«Незнакомка») [4]

Щоправда, є й інше трактування цього вислову, коли він подається не в усіченому, а в повному варіанті: «*in vino veritas multum mirgatum*» (істина в вині не раз тонула). Саме так можна потрактувати цю паремію у творі Юрася Пухнастого:

Кому писати стомлені слова?
Життя їх клало чорними рядками
В бібліотеках, товстими книжками
Ховало скарбом, пилом покрива...

Сміялись люди: істина – в вині!
І скреготіли змучені полиці,
А за вікном смугляві молодичі
Фарбують губи ніжі, запашні...
(«Істина – в вині!») [19]

Існує й третій варіант відомої паремії: «*in vino veritas in aqua sanitas*» (*істина в вині, здоров'я у воді*), що теж є показовим, повчальним, набуваючи притчового відтінку. Варто зазначити, що більшість античних висловів мають у своєму змісті повчання, тобто часто сприймаються як притчі, як квінтесенція здорового глузду, вишуканості, мудрості.

Panem et circenses (*хліба і видовищ* або *хліба і розваг*) – вигук, що відображав основні вимоги натовпу (плебсу) Римської імперії від привладної верхівки. Його також можна вважати гастрономічною синеждохою. У сучасному значенні цей вислів здебільшого трактують як вимогу юрми, що прагне своїх низьких інстинктів. Однак цю метонімічну паремію можна потрактувати й так: їжі для фізичного тіла й видовищ для задоволення духовних потреб, тобто хліба (їжі, ситості) і розваг (духовного харчу) хоче мати будь-яка людина, а щодо міри витонченості духовних потреб, то вже залежить від запитів душі кожної особистості, її виховання та високості інтелекту.

Хліборобська праця – важка. Хліб людям дається нелегко, оскільки він не виростає сам та й не за один день, а відтак висловлювання «*легкий хліб*» або «*захотілося легкого хліба*» сприймаються як метафора, що розкодовується як ледарювання, непорядність, бажання отримати добробут без важкої праці.

У творі Миколи Руденка:

Караюся змалку: чому я такий?
Навчитися б те говорити, що треба,
Заради домівки, де хлібець легкий,
Де падає манна з ласкавого неба.
(«Моє царювання») [20, 459]

Як можемо спостерегти, у цьому творі поряд із висловом «*легкий хліб*» поет згадує про «*манну з ласкавого неба*», тобто про манну небесну, оскільки іноді вислів «*легкий хліб*» асоціюється з висловом «*манна небесна*», що відсилає до біблійної події, коли Господь дав їжу синам Ізраїля в пустелі при їхньому виході із рабства: «І піднялася верства тієї роси, – аж ось на поверхні пустині щось дрібне, вузькувате, дрібне, немов паморозь на землі. І побачили Ізраїлеві сини, та й казали один до одного «*ман гу?*», бо не знали, що то. А Мойсей відказав їм: «Це той хліб, що дав вам Господь на їжу. Це те, що про нього Господь наказав: Збирайте з нього кожен у міру їди своєї гомер на голову, за числом ваших душ: візьміть кожен для того, хто в наметі його». <...> «І назвав Ізраїлів дім ім'я тому «*манна*». Вона була як коріяндрове насіння, біла, а смак її, – як

тісто в меду. І сказав Мойсей: «Оце те, що наказав Господь: Наповни нею горер на сховок для ваших поколінь, щоб бачили той хліб, яким Я годував вас на пустині, коли Я виводив вас з єгипетського краю» (Книга Вихід) [16: 14, 15, 16, 31, 32].

У творі Йогана-Вольфганга Гьоте також згадано про цей дар Бога синам Ізраїлю:

Доню! – рече (мати) – неправе добро
Душу бентежить, збурює кров.
Божій матері його віддаймо.
На манну небесну уповаймо.
(«Фауст») [9, 113]

Мед і молоко також можна вважати гастрономічною парою, оскільки ці продукти наявні в ритуалі жертвопринесень у стародавній дохристиянській українській культурі. Через традицію офірування (молока й меду або сиру й меду) підтримувався зв'язок із предками.

Передаючи світовідчуття праукраїнських пастухів, Ігор Калинець описує прадавній ритуал жертвопринесення під час молитви, зверненої до Волоса і Перуна [5, 131]:

Лишімо душам відчайдушників мужів
на підвіконні *миску молока та меду.*
Самі позбудьмося бутності й молитву прокажім
за сутність будня, альфу і омегу.
(«Мужній вірш») [12, 45]

Такий же язичницький ритуал (офірування сиру й меду) описано у творі Миколи Бажана:

Снується дим опівнічних офір.
Несуть жерці на слані рядна лінні
Німим богам своїм дари уклінні:
Прозорий мед і соковитий сир.
(«Папороть») [1, 474]

У біблійних текстах також наявна така гастрономічна пара, де вона символізує добробут, благодать Божу: «І Я зійшов, щоб визволити його з єгипетської руки, та щоб вивести його з цього краю, до Краю доброго і широкого, до Краю, що тече молоком та медом...» (Книга Вихід) [3: 8].

Гастрономічна пара «мед і молоко» знайшла своє втілення й у мудрості народній, переданій через паремії: «*материнське молоко для маляти – мед*»; «*плисти (литися) молоком і медом*»; «*плисти молочною рікою з медовими берегами*».

Вислів «*березова каша*», «*дати (всипати) березової каші*» має давнє походження. Означає – побити різками. Ще за часів Київської Русі, коли дітей

навчали в церковно-приходських школах дяки, важливою подією для учнів та їхніх батьків було закінчення визначеного періоду навчання. Його урочисто святкували: батьки варили великий горщик каші й пригостили учнів, які успішно закінчили певний етап навчання. Діти (однокласники) веселились і гуртом поїдали кашу. Звідси й термін «однокашник». Однак не всі діти навчалися добре, деякі не могли засвоїти програму, чи то через лінощі, неслух, непосидючість, чи з яких інших причин. За це їх карали різкими щотижня у визначений час – давали (всипали) їм «березової каші».

У творі Петра Гулака-Артемівського:

«Ей, Хведьку, вчись! Ей, схаменись! –
Так панотець казав своїй дитині: –
Шануйсь, бо, далєбі, колись
Тму, мну, здо, тло – спишу на спині!»
Хведько не вчивсь – і скуштував
Березової кашки...

(«Батько і син») [8, 46]

Існує безліч інших паремій про різні харчові продукти та страви, що передані за допомогою метафоризації чи метонімізації, і мають образне втілення в різних художніх творах як незаперечний доказ образності, влучності й різнобарвності народної мови. Дослідження паремійного корпусу, що стосується харчового сегменту побутової культури, сформованого через метафори, метонімії та синекдохи і введеного до художніх творів, – тема цікава, але маловивчена, а відтак перспективна і чекає ще на своїх дослідників.

Список використаної літератури

1. Бажан М. Папороть / Микола Бажан // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. (у трьох книгах). Книга друга. – К.: Рось, 1994 – 720 с.
2. Безрук Л. П. Таке багатозначне слово *сінь* / Безрук Л. П. – Режим доступу: kulturamovny.unit.kiev.ua.
3. Біблія. Книги святого письма Старого й Нового Заповіту / Біблія. Книги Нового Заповіту – Об'єднання біблійних товариств, 1990. – 1253 с.
4. Блок О. Незнайомка / Олександр Блок. – Режим доступу: www.rozumnadytyna.com.ua.
5. Віват Г. І. З роси, з води і з кетяга калини... Поезія Ігоря Калинця: монографія / Ганна Віват. – Одеса: ВМВ, 2012. – 192 с.
6. Віват Г. І. Крилата душа. Поезія / Ганна Віват – Одеса: Студія «Негоціант», 2002. – 72 с.
7. Віват Г. І. Традиції українського харчування / Ганна Віват. – Одеса: ВМВ, 2015. – 288 с.
8. Гулак-Артемівський П., Боровиковський Л., Забіла В., Петренко М. Вибране. / Петро Гулак-Артемівський, Левко Боровиковський, Віктор Забіла, Михайло Петренко. – К.: Веселка, 1980. – 144 с.
9. Гьоте Й.-В. Фауст / Йоган-Вольфганг Гьоте Фауст. Переклад з німецької Микола Лукаш. – Режим доступу: ukrkniga/org. ua.
10. Дорошко П. О. Тобі, народе... / Петро Дорошко – Режим доступу: www.poetry.uazone.net.
11. Заплетнюк Є. Що таке паремії і коли їх читають / Прот. Євген Заплетнюк. – Режим доступу: www.bogoslov.org.
12. Калинець І. М. Зібрання творів у 2 т. / Ігор Калинець. – К.: Факт. Т. 1: Пробуджена муза, 2004. – 417 с.
13. Костенко Л. В. Маруся Чурай / Ліна Костенко, Олександр Олесь, Василь Симоненко, Василь Стус. – 2-ге вид. доп. – К.: Наук. думка, 1999. – 272 с.
14. Котляревський І. П. Енеїда / Іван Котляревський. Поетичні твори. Драматичні твори. Листи. – К.: Наук. думка, 1982. – 320 с.

15. Коцюбинський М. М. Тіні забутих предків / Михайло Коцюбинський. Твори в двох томах. Т. 2. Повісті та оповідання (1907 – 1912). – К.: Наук. думка, 1988. – 496 с.
16. Кушнір В. Г. Народознавство Одещини. Навч. посібник / Кушнір В. Г. – Одеса: Гермес, 1998. – 245 с.
17. Мацак Ж. Г. Паремія як перекладацька проблема / Кременчуцький державний політехнічний університет ім. М. В. Остроградського – Режим доступу: www.gusnauka.com.
18. Мирний Панас. Повія / Панас Мирний. – Режим доступу: www.ukrlib.org.
19. Пухнастий Юрась. Істина в вині. / Юрій Пухнастий – Режим доступу: www.poetryclub.cjm.ua.
20. Руденко М. Вибране: вірші та поеми 1936 – 2002 / М. Руденко. – К.: Дніпро, 2004. – 800 с.
21. Селіванова О. Нариси української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти): [монографія] / О. Селіванова. – К. – Черкаси: Брама, 2004. – 267 с.
22. Ужченко В. Д., Ужченко. Д. В. Фразеологія сучасної української мови: навч. посібник. – К.: Знання, 2007. – 494 с.
23. Українка Леся. Бояриня. / Леся Українка / Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. (у трьох книгах). Книга перша. – К.: Рось, 1994 – 720 с.
24. Шевченко Т. Г. Кобзар / Тарас Шевченко. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2014. – 576 с.

Виват Г.И.

Одесская национальная академия пищевых технологий
gvivat@ukr.net

**ГАСТРОНОМИЧЕСКИЕ МЕТАФОРЫ И МЕТОНИМИИ
В ПАРЕМИЯХ**

Статья посвящена изучению истории возникновения, развития и значения паремий, которые имеют отношение к украинской кухне, образно-семантическими факторами которых являются метафоры метонимии, и их внедрению в художественные произведения. Актуальность исследования вызвана потребностью осмысления паремий, которые относятся к пищевой системе как к важному сегменту бытовой культуры, а также их использованию в художественных, в отдельности поэтических, произведениях.

Ключевые слова: фольклор, паремия, пищевая культура, метафора, метонимия, синекдоха.

Vivat G.I.

Odessa National Academy of Food Technologies
gvivat@ukr.net

GASTRONOMIC METAPHOR AND METONYMY IN PROVERBS

This article presents a research in history of the origin, development and importance of adages that are relevant to Ukrainian cuisine, and their introduction into the works of art. The role of figurative and semantic factors of these adages is played by metaphors and metonymies. The research is necessitated by the urge to understand proverbs that relate to the food system as an important segment of the consumer culture, as well as their use in fiction, on their own and in works of poetry.

Keywords: folklore, adage, food culture, metaphor, metonymy, synecdoche.

References

1. Bazhan M. (1994) Paprot' [Fern] – Ukrayins'ke slovo. Xrestomatiya ukrayins'koyi literatury' ta literaturnoyi kry'ty'ky' XX st [Ukrainian word. Anthology of Ukrainian literature and Ukrainian critics XX cent.], (books 1 – 3), Kyiv, Ros, book 2 [in Ukrainian].
2. Bezruk L. P. Take bagatoznachne slovo *sil'* [This polysemantic word *salt*], available at: kulturamovy.unit.kiev.ua. [in Ukrainian].
3. Bibliya (1990) Kny'gy' svyatogo py's'ma Starogo j Novogo Zapovitu [The Bible. Books of the Holy Scripture of the Old and New Testament], [in Ukrainian].
4. Blok O. Neznajomka [Stranger], available at: www.rozumnadytna.com.ua [in Ukrainian].
5. Vivat G. I. (2012) Z rosy', z vody' i z ketyaga kaly'ny' [From dew, water and bunches of viburnum] – ... Poeziya Igorya Kaly'ncya: monografiya [Poetry of Igor Kalinets: monograph], Odesa [in Ukrainian].
6. Vivat G. I. (2002) Kry'lata dusha. Poeziya [Winged soul. Poetry], Odesa, Studiya «Negociant» [in Ukrainian].
7. Vivat G. I. (2015) Trady'ciyi ukrayins'kogo xarchuvannya [Traditions of Ukrainian food], VMV [in Ukrainian].
8. Gulak-Artemovs'ky'j P., Borovy'kovs'ky'j L., Zabala V., Petrenko M. (1980) Vy'brane [Favorites], Kyiv, Vesel'ka [in Ukrainian].
9. G'ote J.-V. Faust [Faust], Pereklad z nimecz'koyi My'kola Lukash [Translated from German by Mykola Lukash], available at: ukrkniga/org.ua [in Ukrainian].
10. Doroshko P. O. Tobi, narode... [To you, the people...], available at: www.poetry.uazone.net [in Ukrainian].
11. Zapletnyuk Ye. Shho take paremiyi i koly' yix chy'tayut' [What a paremii are and when they read them], available at: www.bogoslov.org [in Ukrainian].
12. Kaly'necz' I. M. (2004) Zibrannya tvoriv [Collected works] (Vol. 1-2), Kyiv, Fakt, Vol 1 [in Ukrainian].
13. Kostenko L. V. (1999) Marusya Churaj [Marusia Churai], Kyiv, Naukova dumka [in Ukrainian].
14. Kotlyarevs'ky'j I. P. (1982) Eneyida [Aeneid] – Ivan Kotlyarevs'ky'j, Poety'chni tvory'. Dramaty'chni tvory'. Ly'sty' [Poetry. Dramatic works. Letters], Kyiv, Naukova dumka [in Ukrainian].
15. Kocyuby'ns'ky'j M. M. (1988) Tini zabuty'x predkiv / [Shadows of forgotten ancestors] – My'xajlo Kocyuby'ns'ky'j. Tvory' v dvox tomax [Works in two volumes], Kyiv, Naukova dumka, vol. 2, Novels and stories (1907 – 1912) [in Ukrainian].
16. Kushnir V. G. (1998) Narodoznavstvo Odeshhy'ny' [Ethnology Of Odessa Region], Odesa, Germes [in Ukrainian].
17. Maczak Zh. G. Paremiya yak perekladacz'ka problema [Paroimia as a problem for translators], available at: www.rusnauka.com [in Ukrainian].
18. My'my'j Panas. Poviya [Whore], available at: www.ukrlib.org [in Ukrainian].
19. Puxnasty'j Yuras'. Isty'na v vy'ni [The truth is in wine], available at: www.poetryclub.cjm.ua [in Russian].
20. Rudenko M. (2004) Vy'brane: virshi ta poem'y' 1936 – 2002 [Favorites: poems. 1936 – 2002], Kyiv, Dnipro [in Ukrainian].
21. Selivanova O. (2004) Nary'sy' ukrayins'koyi frazeologiyi (psy'xokognity'vny'j ta etnokul'turny'j aspekty'): [monografiya] [Essays on Ukrainian phraseology: psychologically-cognitive and ethnocultural aspects: Monograph]. Kyiv-Cherkasy, Brama [in Ukrainian].
22. Uzhchenko V. D., Uzhchenko. D. V. (2007) Frazeologiya suchasnoyi ukrayins'koyi movy': navch. posibny'k [Phraseology of modern Ukrainian language: Tutorial], Kyiv, Znanna [in Ukrainian].
23. Ukrayinka Lesya (1994) Boyary'nya [Boyar] – Ukrayins'ke slovo. Xrestomatiya ukrayins'koyi literatury' ta literaturnoyi kry'ty'ky' XX st. (u tr'ox kny'gax) [[Ukrainian word. Anthology of Ukrainian literature and Ukrainian critics XX cent.], (books 1 – 3), Kyiv, Ros, book 1 [in Ukrainian].
24. Shevchenko T. G. (2014) Kobzar [Kobzar], Kharkiv, Pub.h. «ShKOLA» [in Ukrainian].

Статтю подано до редколегії 25 травня 2016 р.